

آیت الله سید شهاب الدین مرعشی نجفی

(دانشنامه اسلامی)

آیت الله سید شهاب الدین مرعشی نجفی (۱۲۷۶ - ۱۳۶۹ ش)، فقیه و محدث رجالی، از مراجع تقلید شیعه و مدرسین حوزه علمیه قم بود. وی به جمع آوری نسخ خطی کتب علوم اسلامی اهتمامی فوق العاده داشت و کتابخانه بزرگی از خود حاوی نسخ خطی ارزشمند در قم به جا گذاشته است. شهید مفتوح و شهید بهشتی از جمله شاگردان او هستند.

ولادت

سید شهاب الدین مرعشی نجفی در سال ۱۳۱۵ قمری (مطابق ۱۲۷۶ ش) در نجف به دنیا آمد. پدرش، آیت الله سید شمس الدین محمود مرعشی (م، ۱۳۳۸ ق) از فقها و مدرسان علوم اسلامی نجف بود.

سید شهاب‌الدین در نوجوانی به کسوت روحانیت درآمد و به فراگیری علوم اسلامی پرداخت. ادبیات عرب، فقه، اصول، حدیث، درایه، رجال و تراجم و... را نزد استادان برجسته حوزه علمیه نجف فراگرفت و سپس در درس خارج فقه و اصول آیت الله آقا ضیاء‌الدین عراقی (متوفای ۱۳۷۳ ق.)، آیت الله شیخ احمد کاشف الغطاء (متوفای ۱۳۷۳ ق.) و شماری از مراجع تقلید و مدرسان برجسته حوزه علمیه نجف شرکت کرد.

آیت الله مرعشی سال‌های دراز در درس ده‌ها استاد شهیر حوزه علمیه نجف شرکت کرد و از خرمن دانش آن‌ها بهره جست. مدتی نیز نزد علمای زیدیه و علمای اهل سنت به فراگیری علم حدیث پرداخت و از آنان اجازه نقل حدیث گرفت. تلاش شبانه‌روزی وی سرانجام در ۲۷ سالگی به ثمر نشست و به درجه اجتهاد نایل شد.

کوشش خستگی‌ناپذیر او برای تحصیل دانش ستودنی است. خودش در این باره می‌گوید: هیچ‌گاه در سنین جوانی به دنبال تمایلات نفسانی نرفتم، همیشه در پی تحصیل علم بودم، به صورتی که شبانه‌روز، بیش از چند ساعت نمی‌خوابیدم و هر کجا نشانی از استادی یا عالمی و یا جلسه‌ی درسی که مفید تشخیص می‌دادم، می‌یافتم؛ لحظه‌ای در رفتن به نزد آن استاد، عالم و جلسه‌ی درس درنگ نمی‌کردم.

آیت الله مرعشی در نجف، کربلا، کاظمین، سامرا، تهران و قم نزد بیش از صد استاد زانوی ادب به زمین زد و از دانش و تقوای آنان استفاده کرد. وی از ابتدای تحصیل به پشتکار عالی، همت بلند، تقوا، نبوغ و دیگر فضایل اخلاقی شهره بود.

ایشان از بسیاری از مراجع تقلید شیعه اجازه اجتهاد گرفتند. برخی از آن‌ها عبارتند از:

- آیت الله آقا ضیاء‌الدین عراقی (متوفای ۱۳۶۱ ق)
- آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی (متوفای ۱۳۶۵ ق)
- آیت الله شیخ عبدالکریم حایری یزدی (متوفای ۱۳۵۵ ق)

آیت الله مرعشی در سال ۱۳۴۲ ق، برای زیارت مرقد مطهر امام رضا علیه السلام به ایران آمد و سپس به تهران رفت و در حوزه علمیه تهران، نزد آیت الله شیخ عبدالنبی نوری (متوفای ۱۳۴۴ ق)، آیت الله آقا حسین نجم‌آبادی (متوفای ۱۳۴۷ ق)، آیت الله میرزا طاهر تنکابنی (متوفای ۱۳۶۰ ق)، آیت الله میرزا مهدی آشتیانی (متوفای ۱۳۷۲ ق) و... به فراگیری فقه، اصول، فلسفه و کلام پرداخت.

سال بعد، برای زیارت مرقد حضرت معصومه علیها السلام به قم رفت. به دستور آیت الله شیخ عبدالکریم حائری یزدی در این شهر ماندگار شد. ایشان مدتی در درس آیت الله حائری و شماری از استادان حوزه علمیه قم شرکت جست و از دانش آنان بهره برد.

تدریس و شاگردان

آیت الله مرعشی به دستور آیت الله حائری به تدریس پرداخت. ایشان علوم ادبیات عرب، منطق، اصول و فقه را برای طلاب جوان تدریس می نمود. آیت الله مرعشی پس از رحلت آیت الله حائری (۱۳۵۵ ق.)، به تدریس خارج فقه و اصول پرداخت. در طول بیش از هفتاد سال تدریس ایشان در حوزه علمیه قم، دانشمندان بسیاری تربیت شد که شماری از آنان از ایشان اجازه اجتهاد دریافت کردند. اینک نام برخی از شاگردان وی را می آوریم؛ حضرات آیات:

- سید مصطفی خمینی،
- شهید مرتضی مطهری،
- شهید دکتر محمد مفتح،
- شهید آیت الله بهشتی،
- شهید محمد صدوقی،
- سید محمد علی قاضی طباطبایی،
- سید محمود طالقانی،
- شهید حسین غفاری،
- شیخ شهاب الدین اشراقی،
- شیخ مرتضی حائری،
- حاج میرزا جواد آقا تهرانی،
- آقا موسی صدر،
- سید مرتضی عسکری،
- محمد امامی کاشانی،
- میرزا جواد تبریزی،
- شیخ حسین نوری،
- سید عبدالکریم موسوی اردبیلی،

- شیخ علی پناه اشتهاردی،
- محمدرضا مهدوی کنی.

عده زیادی از دانشمندان نیز از او اجازه روایت دارند که برخی از آنان عبارتند:

- سید مهدی لاجوردی
- شیخ محمدرضا طبسی نجفی
- سید محمود مرعشی
- رضا استادی
- سید محمدرضا حسینی جلالی

آثار و تألیفات

نخستین رساله های عملیه آیت الله مرعشی نجفی به نام «نخبه الاحکام» و «سبیل النجاء» بین سالهای ۱۳۶۶ ق. تا ۱۳۷۳ ق. چاپ شد و از همان سالها مرجعیت تقلید ایشان آغاز شد.

آیت الله مرعشی در طول سالیان دراز عمر با برکت خویش، کتابها و مقاله های زیادی درباره علوم قرآنی، ادبیات عرب، حدیث، دعا، فقه، اصول، منطق، لغت، تاریخ، رجال و تراجم، انساب و... نوشت که متأسفانه بیشتر آن ها هنوز چاپ نشده است. شمار آثار ایشان به ۱۴۸ کتاب، رساله و مقاله می رسد. برخی از این آثار عبارتند از:

۱. سند القراء والحفاظ،
۲. مقدمه تفسیر الدر المنتور (نوشته جلال الدین سیوطی)،
۳. مجموعه ای از ادعیه و زیارات (با مقدمه ای در شجره نامه خاندان مرعشی)،
۴. مقدمه مفاتیح الجنان،
۵. شمس الامکنه والبقاع فی خیره ذات الرقاع،
۶. فوائدی چند در خصوص صحیفه سجادیه،
۷. راهنمای سفر مکه و مدینه،
۸. الغایه القصوی لمن رام التمسک بالعره الوثقی (حاشیه استدلالی بر عروه الوثقی)،
۹. التبصره فی ترجمه مؤلف التکمله (در شرح حال میرزا محمد مهدی کشمیری)،
۱۰. تکمیل کتاب «تذکره القبور» (نوشته آخوند گزی اصفهانی)،

۱۱. الحديقة الوردية حول روضة البهية،
۱۲. رياض الاقاحى (شرح حال زين الدين بياضى نباطى عاملى)،
۱۳. زهر الرياض فى ترجمه صاحب الرياض (شرح حال عبدالله افندى اصفهانى)،
۱۴. سجع البلابل فى ترجمه صاحب الوسائل (شرح حال شيخ حر عاملى)،
۱۵. شرح حال حضرت سلطان على فرزند امام باقر عليه السلام،
۱۶. العزیه (شرح حال امامزاده يحيى)،
۱۷. غايه الامال فى ترجمه صاحب بهجة الامال (شرح حال ملا على عليارى تبريزى)،
۱۸. رساله طريفه (شرح حال شيخ محمدجعفر يا شيخ على نقى كمره اى)،
۱۹. الظرائف فى ترجمه صاحب الطرائف (شرح حال جاپلقى بروجردى)،
۲۰. الفتحية (شرح حال ميرزا ابوالفتح حسيني شريفى عربشاهى)،
۲۱. رساله اى در حالات نصر بن مزاحم منقرى (نويسنده كتاب «وقعه الصفين»)،
۲۲. كاشفه الحال فى ترجمه مؤلف خزانه الخيال،
۲۳. كشف الارتياح فى ترجمه صاحب لباب الانساب (نوشته بيهقى)،
۲۴. كشف الظنون عن صاحب كشف الظنون،
۲۵. اللئالى المنتظمه والدرر الثمينه (شرح حال علامه حلى، قاضى نورالله شوشترى و ...)،
۲۶. لمعه النور والضياء فى ترجمه السيد ابى الرضا فضل الله راوندى كاشانى،
۲۷. مطلع البدرين (شرح حال فخرالدين طريحي)،
۲۸. مفرج الكروب (شرح حال ديلمى، نويسنده ارشاد القلوب)،
۲۹. مقدمه ايضاح الفوائد فى شرح اشكالات القواعد،
۳۰. مقدمه تميم امل الامل،
۳۱. مقدمه روضة المتقين فى شرح كتاب من لا يحضره الفقيه،
۳۲. مقدمه كتاب معجم الثقافات و ترتيب الطبقات،
۳۳. المنن والمواهب العددية (شرح حال عبيدلى سبزوارى)،
۳۴. منية العاملين (شرح حال ابن فتال نيشابورى)،
۳۵. منيه الرجل فى شرح نخبه المقال،
۳۶. المواهب العلية فى ترجمه شارح الرساله الذهبية (شرح حال محمد بن حسن مشهدى)،
۳۷. بنراس النور والضياء فى ترجمه مؤلف نجوم السماء،

۳۸. وسیله المعاد فی مناقب شیخنا الاستاذ (شرح حال بلاغی)،

۳۹. هدیة ذوی الفضل النہی بترجمہ المولی علم الہدی،

۴۰. الافطسیہ (نسب سادات روستای طغروہ قم)،

۴۱. حاشیہ بر «بحر الانساب»،

۴۲. رسالہ در خصوص سادات مدینہ منورہ،

۴۳. رسالہ در شرح اعقاب و ذراری حضرت ابوالفضل العباس علیہ السلام،

۴۴. مقدمہ کتاب چہرہ درخشان امام زمان عجل اللہ تعالی فرجہ شریف،

۴۵. مشجرات آل رسول اللہ الاکرم یا مشجرات الهاشمیین (دربارہ انساب علویان و سادات جہان)،

۴۶. ملحقات احقاق الحق (نوشته قاضی نوراللہ شوشتری) آیت اللہ مرعشی نجفی به تکمیل این کتاب پرداخت

و مدارک و منابع این اثر نفیس را پیدا نمود. ایشان برای به سرانجام رساندن این تحقیق بزرگ گروه

تحقیقی متشکل از شماری از علمای قم را ترتیب دادند، که اینک با تلاش این گروه، زیر نظر فرزندشان

حجہ الاسلام دکتر سید محمود مرعشی، ۲۷ جلد از این کتاب چاپ شده است و بقیہ در حال آمادہ

شدن است.

فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی

اقامہ نماز جماعت صبح در حرم حضرت معصومہ

نماز جماعت باشکوه آیت اللہ مرعشی نجفی در صحن حضرت معصومہ علیہا السلام را همه زائران به یاد دارند.

آیت اللہ مرعشی علاقہ خاصی به اہل بیت علیہم السلام داشت. ایشان پیش از انقلاب، ہر روز قبل از اذان صبح

به حرم مشرف می شد. ہمارہ مدتی پیش از باز شدن درہای حرم، پشت در می ماند و سپس داخل حرم می شد

و پس از زیارت، نماز جماعت را اقامہ می کرد. در یکی از یادداشت های ایشان آمده است: «ہنگامی کہ

در قم سکونت کردم، صبح‌ها در حرم حضرت معصومہ علیہا السلام اقامہ نماز جماعت نمی شد و من تنها کسی

بودم کہ این سنت را آن جا رواج دادم و از ۶۰ سال پیش به این طرف، صبح زود و پیش از باز شدن درہای حرم

مطہر و زودتر از دیگران می رفتم و منتظر می ایستادم.... کم کم ظہرها و شب‌ها نیز اضافه شد و از آن پس روزی

سہ بار در مسجد بالاسر حضرت معصومہ علیہا السلام و صحن شریف نماز می خواندم.»

تاسیس مدارس علمیه

آیت الله مرعشی نجفی در طول سالیان دراز که مرجعیت تقلید شیعیان را بر عهده داشت، خدمت های شایانی به جهان اسلام نمود. تأسیس مدارس علمیه یکی از فعالیت های درخشان وی می باشد. مدرسه مهدیه در سال ۱۳۷۶ ق. در قم، توسط مرحوم حاج مهدی ایرانی ساخته شد و اداره آن بر عهده آیت الله مرعشی گذاشته شد. ایشان در جهت تکمیل مدرسه سعی فراوان نمود و کتابخانه مدرسه را که در برگیرنده دو هزار جلد کتاب است، بنا نهاد. مدرسه مؤمنیه در سال ۱۳۸۹ ق. در دو طبقه و کتابخانه مدرسه با حدود ۳۵۰۰ جلد کتاب نیز به وسیله ایشان تأسیس شد. مدرسه شهبابه در سال ۱۴۰۰ ق. در سه طبقه و مدرسه مرعشیه نیز از مدارس علمیه ای است که در سه طبقه، در سال ۱۳۸۳ ق. به همت ایشان تأسیس شد و اداره آن بر عهده ایشان واگذار شد.

تأسیس کتابخانه در قم

کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی از بزرگترین کتابخانه های کشور و در ردیف کتابخانه مجلس شورای اسلامی و کتابخانه آستان قدس رضوی است. این کتابخانه بسیاری از کتب خطی اسلامی جهان را دارا است. بسیاری از این کتب جزو نفیس ترین و باارزش ترین متون تاریخی است که قرن ها از عمر آن ها می گذرد.

آیت الله مرعشی در دوران جوانی که در حوزه علمیه نجف مشغول تحصیل بود، به گردآوری کتب خطی پرداخت. وی که شاهد به غارت رفتن منابع اسلامی و نسخ خطی بود، تاب نیاورد و با شهریه ناچیز طلبگی به خرید کتب خطی پرداخت تا این میراث فرهنگی را از دستبرد بیگانگان حفظ نماید. گاه شب ها در یک کارگاه برنج کوبی کار می کرد، روزها روزه استیجاری می گرفت و نماز استیجاری می خواند، تا هزینه خرید کتب را تهیه نماید.

ایشان در خاطره ای می فرماید: یک روز از مدرسه، به قصد بازار - که جنب صحن علوی بود - حرکت کردم. در ابتدای بازار ناگهان چشمم به زنی تخم مرغ فروش افتاد که در کنار دیوار نشسته بود و از زیر چادر وی گوشه کتاب پیدا بود. حس کنجکاوی من تحریک شد، به طوری که مدتی خیره به کتاب نگاه کردم. طاقت نیاوردم، پرسیدم این چیست؟ گفت: کتاب، و فروشی است. کتاب را گرفتم و با حیرت متوجه شدم که نسخه ای نایاب از کتاب «ریاض العلماء» علامه میرزا عبدالله افندی است که احدی آن را در اختیار ندارد. مثل یعقوبی که یوسف خود را پیدا کرده باشد، با شور و شعفی وصف ناشدنی به زن گفتم: این را چند می فروشی؟ گفت: پنج روپیه. من که از شوق سر از پا نمی شناختم، گفتم: دارایی من صد روپیه است و حاضرم همه آن را بدهم و کتاب را از شما بگیرم. آن زن با خوشحالی پذیرفت. در این هنگام سر کله کاظم دجیلی، که دلال خرید کتاب برای انگلیسی ها بود، پیدا شد.

او نسخه های کمیاب، نادر و کتاب های قدیمی را به هر طریقی به چنگ می آورد و توسط حاکم انگلیسی نجف اشرف که گویا اسمش و یا عنوانش «میجر» (سرگرد) بود، به کتابخانه لندن می فرستاد. کاظم دلال

کتاب را به زور از دست من گرفت و به آن زن گفت: من آن را بیشتر می خرم و مبلغی بالاتر از آن چه من به آن زن گفته بودم، پیشنهاد کرد. در آن هنگام من اندوهگین رو به سمت حرم شریف امیرالمؤمنین علیه السلام کردم و آهسته گفتم: آفاجان من می خواهم با خرید این کتاب به شما خدمت کنم، پس راضی نباشید این کتاب از دست من خارج شود. هنوز کلامم تمام نشده بود که زن تخم مرغ فروش رو کرد به دلالت و گفت: این کتاب را به ایشان فروخته ام و به شما نمی فروشم....».

آیت الله مرعشی نجفی پس از مهاجرت به قم، کتب خطی را همراه خود به ایران آورد. در قم نیز به خرید نسخ خطی و کتب ارزنده اقدام کرد. پس از مدتی به دلیل کمبود جا، کتاب ها را از منزل به کتابخانه مدرسه مرعشیه انتقال داد. پس از چندی طبقه سوم این مدرسه به عنوان کتابخانه ساخته شد که در نیمه شعبان ۱۳۸۶ ق. (۱۳۴۵/۸/۲۸)، با بیش از ده هزار جلد کتاب چاپی و دو هزار جلد کتاب خطی افتتاح گردید.

استقبال روزافزون طلاب و علماء برای مطالعه، کمبود فضای مناسب برای کتابخانه و خرید کتاب های جدید، موجب شد تا ایشان کتابخانه بسیار بزرگی (کتابخانه فعلی) را تأسیس نماید که در نیمه شعبان ۱۳۹۴ ق. (۱۳۵۳/۶/۱۲) با حدود شانزده هزار جلد کتاب چاپی و خطی افتتاح گردید.

کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی اکنون با دارا بودن بیش از ۲۵۰۰۰۰ جلد کتاب چاپی و ۲۵۰۰۰ جلد کتاب خطی^[۱] به مسئولیت حجت الاسلام دکتر سید محمود مرعشی نجفی - فرزند ایشان - در خدمت طلاب، فضلا، دانشجویان، دانش آموزان، محققان و نویسندگان می باشد.

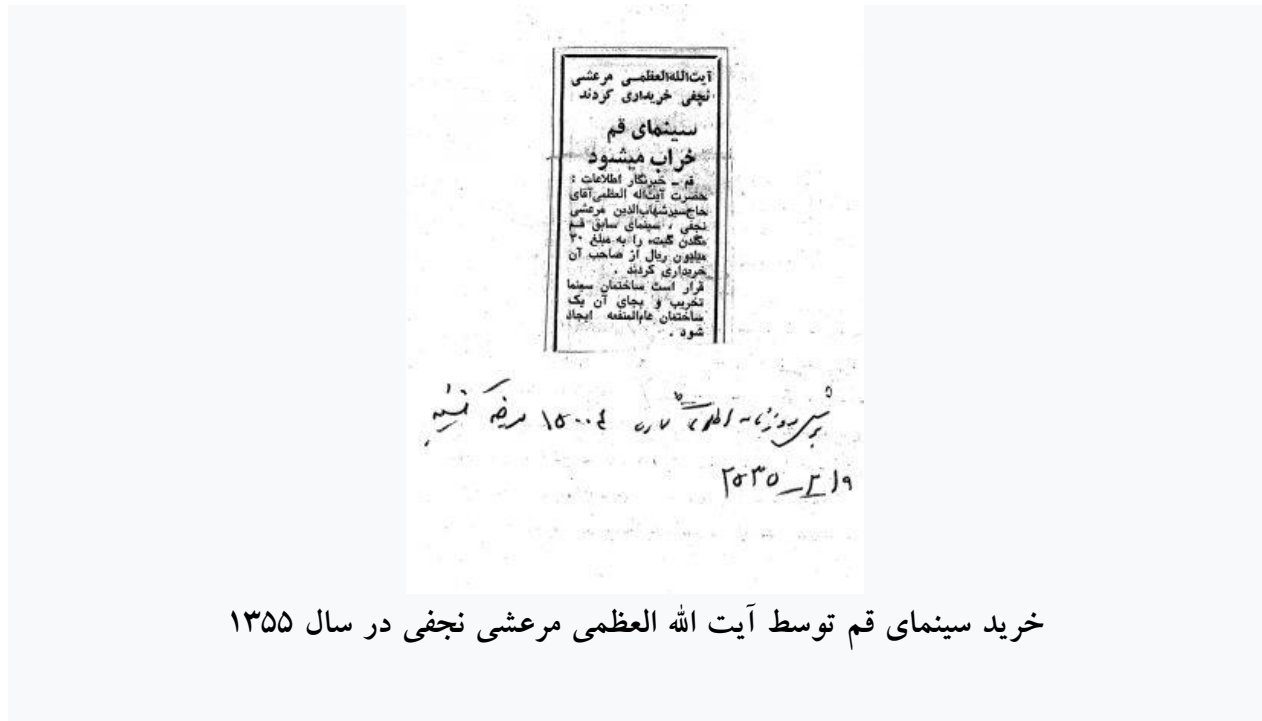
کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی به خاطر نسخه های خطی نفیس و ارزشمند و گاه منحصر به فرد و کتب قدیم مهم و کمیاب مورد توجه وافر نویسندگان، دانشمندان، مراکز علمی و تحقیقاتی سراسر جهان است. اکنون این کتابخانه شهرت جهانی دارد و با چهارصد مؤسسه، مرکز علمی و کتابخانه در سراسر جهان ارتباط دارد.

احیاء و ترویج فرهنگ

بازسازی مرقد علامه مجلسی در اصفهان، به امر آیت الله العظمی مرعشی نجفی صورت پذیرفت. اهداء کتاب های فقهای شیعه برای دانشمندان شیعه، سنی، مسیحی و دانشگاه های جهان نیز از فعالیت های فرهنگی ایشان است.

ایشان برای نوشتن کتاب ها به بسیاری از کشورهای اسلامی مسافرت نمود و با دانشمندان شیعه، سنی و مسیحی به گفتگو نشست. وی با علامه سید محمود شکری آلوسی بغدادی، شیخ طنطاوی جوهری مصری، انستانس کرملی بغدادی، شیخ عبدالسلام شافعی کردستانی، سید ناصر حسین هندی فرزند علامه میر حامد حسین هندی،

تاگور (نویسنده و فیلسوف شهیر هند)، میرزا احمد تبریزی (پیشوای فرقه ذهبیه)، میرزا عنایت الله اخباری، پروفیسور هانری کرین، دکتر فؤاد سزگین آلمانی، سید ابراهیم رفاعی راوی بغدادی، رشید بیضوی لبنان، سید محمد رشید رضا (نویسنده تفسیر المنار) و بسیاری از اندیشمندان دیگر دیدار نمود.

خرید سینه‌های قم توسط آیت الله العظمی مرعشی نجفی در سال ۱۳۵۵

وی برای تألیف زندگینامه های علماء، سادات و امامزاده ها، گاه به قبرستان‌های کهن می رفت و با خواندن نبشته های قبرهای علماء، ادباء، شعراء، سادات و امامزاده ها می پرداخت. ایشان در سالهای ۱۳۵۰-۱۳۵۱ ق. به اصفهان رفت و یک هفته در تخت فولاد به ثبت تاریخ ولادت و فوت علمای به خاک سپرده شده در آن قبرستان پرداخت. بسیاری از گورستان‌های دیگر اصفهان را نیز مورد تحقیق قرار داد و اطلاعات سودمندی بدست آورد.

همگامی با نهضت امام خمینی

آیت الله مرعشی نجفی همواره از نهضت امام خمینی حمایت کرد. بارها اعلامیه داد و به افشاگری پرداخت. ایشان در پی دستگیری امام خمینی در سال ۱۳۴۲، با ارسال اعلامیه شدیداللحنی به رژیم پهلوی، خواستار آزادی امام خمینی شدند. ایشان همراه مراجع تقلید و علمای طراز اول کشور برای آزادی امام خمینی به تهران سفر نمود و در این راه زحمت فراوانی متحمل شد.

ایشان در سال ۱۳۴۲، در پاسخ نامه جمعی از طلاب می فرماید: چنانچه کراراً این جانب عقیده خود را اظهار کرده ام، باز هم به موجب این سؤال عرض می کنم که حضرت آیت الله خمینی دامت برکاته یکی از مراجع تقلید عالم تشیع هستند و از اساطین روحانیت اسلام و از مفاخر عالم تشیع.

آیت الله العظمی مرعشی نامه ها و تلگراف های فراوانی در جهت حمایت از امام خمینی برای مراجع تقلید شیعه مقیم ایران و عراق می فرستاد. ایشان پس از تبعید امام خمینی به ترکیه، در سخنرانی ها و اعلامیه ها این عمل رژیم پهلوی را محکوم نمود و برای شهدای ۱۵ خرداد، مجلس یادبود برپا ساخت. ایشان پس از شهادت سید مصطفی خمینی در سال ۱۳۵۶، برای وی مجلس ترحیمی در حسینیه خویش برپا می کند، که پایان این مجلس به سر دادن شعارهای کوبنده علیه رژیم پهلوی و دستگیری شماری از مردم پیوند می خورد.

آیت الله مرعشی در طول سال های تبعید امام خمینی، با ایشان در ارتباط بودند و با اوج گیری انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۶ همراه مراجع تقلید شیعه با فرستادن اعلامیه ها به هدایت نهضت می پردازد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز ایشان همواره از نظام جمهوری اسلامی حمایت کرد و در مناسبت های مختلف با ارسال پیام ها به تقویت نظام پرداختند.

وفات

مرحوم آیت الله سید شهاب الدین مرعشی نجفی، سرانجام در روز چهارشنبه ۱۳۶۹/۶/۷، در ۹۶ سالگی دار فانی را وداع گفت و پیکر پاکش در جوار کتابخانه بزرگش در قم به خاک سپرده شد.^[۲]

پانویس

۱. ارقام مربوط به سال ۱۳۷۲ ش. است.
۲. تمامی مطالب برگرفته از کتاب «شهاب شریعت، درنگی در زندگی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی» نوشته علی رفیعی (علامرودشتی) است.

منابع

- مجموعه گلشن ابرار، جلد ۲، زندگی نامه "آیت الله سید شهاب الدین مرعشی نجفی" از محمدرضا سماک امانی.
- بنیانگذار کتابخانه، سایت کتابخانه بزرگ آیت الله مرعشی نجفی، بازیابی: ۱۸ اسفند ۱۳۹۲.